

Capitolul I

Considerații introductive

Secțiunea 1

Răspunderea civilă – formă a răspunderii juridice

§ 1 – Noțiunea de răspundere juridică

Noțiunea de răspundere¹⁾ nu este specifică în exclusivitate dreptului pozitiv; în doctrină s-a arătat că „sensul frecvent al noțiunii de răspundere, indiferent sub forma în care se manifestă, este acela de obligație de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită, obligație ce incumbă autorului faptei contrare acestor reguli și care poartă întotdeauna amprenta dezaprobării sociale a unei asemenea conduite”²⁾.

În ce privește **legătura dintre răspundere și responsabilitate**, răspunderea derivă din responsabilitate, în sensul că responsabilitatea este fundamentul axiologic al răspunderii. Responsabilitatea este atribut al personalității și constă în asumarea de către personalitatea individualității umane a valorii actelor sale, ale căror consecințe le apreciază în cunoștință de cauză ca dezirabile și a căror îndeplinire o decide în mod liber. În temeiul responsabilității sale, persoana răspunde juridic pentru faptele sale

¹⁾ Cuvântul românesc „răspundere” provine din cuvântul latinesc *spondere*, prin care în contractul *verbis* debitorul se lega solemn de creditor.

²⁾ M.N. Costin, Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România, Ed. Dacia, Cluj, 1974, p. 56.

licite sau ilicite, în timp ce tragerea la răspundere intervine în cazul în care se săvârșește ilicitul.

Sfera noțiunii de răspundere este foarte largă, deoarece majoritatea acțiunilor umane sunt susceptibile să genereze o formă sau alta de răspundere. Desfășurarea normală a vieții sociale impune respectarea unor norme de conduită, care sunt de natură diferită, nicio persoană neputând încălca drepturile altei persoane. **Normele sociale** reprezintă forma instituționalizată prin care operează aprecierea comportamentului uman, iar în caz de neconcordanță între conduita individului și imperativul normelor, intervine răspunderea socială, care poate îmbrăca forma răspunderii juridice, morale, religioase etc.¹⁾

Răspunderea socială are la bază ideea situării individului ca persoană în sistemul social de relații normale. El răspunde de asumarea conduitei adoptate în relațiile cu ceilalți, care poate fi compatibilă sau incompatibilă cu cerințele ordinii normale social²⁾. Între diferitele forme ale răspunderii sociale pot exista interferențe sau suprapuneri, cum este ipoteza în care o faptă care contravine unei norme sociale poate angaja, concomitent, atât răspunderea morală, cât și răspunderea juridică.

Cea mai importantă formă a răspunderii sociale este cea juridică, ce poate fi definită ca fiind complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se naște ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice, în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în sprijinul respectării ordinii de drept³⁾.

Noțiunea de răspundere juridică, întâlnită în orice ramură a dreptului, exprimă ideea de sancțiune sau reparație; ea dă expresie unui raport social sancționat juridicește, în baza căruia o

¹⁾ R.I. Motica, Gh. Mihai, Introducere în studiul dreptului, vol. II, Ed. Alma Mater, Timișoara, 1995, p. 58.

²⁾ Gh. Mihai, Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 51.

³⁾ M.N. Costin, O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice, în R.R.D. nr. 5/1970, p. 83.

persoană se află într-o relație de obligație față de altă persoană, datorându-i acesteia din urmă satisfacție sau repararea unui prejudiciu pe care i l-a cauzat¹⁾.

Răspunderea juridică, sub aspect justificator pozitiv, relevă **două atribute** – durata și organicitatea, care constă în continuitate între anumite limite și dezvoltare²⁾.

În general, răspunderea juridică nu a fost abordată ca o categorie specifică teoriei generale a dreptului, ci de obicei este analizată ca o categorie de ramură aparținând dreptului penal, civil, administrativ etc., fiind de maximă generalitate în doctrina dreptului.

§ 2 – Răspunderea civilă – formă a răspunderii juridice

Răspunderea civilă este una dintre cele mai importante manifestări concrete ale răspunderii juridice³⁾.

Sentimentul că omul trebuie să repare consecințele actelor sale care cauzează altuia un prejudiciu este comun tuturor civilizațiilor. În acest sens, în doctrină s-a afirmat că „ideea unei răspunderi civile înseamnă o obligație de a repara paguba cauzată și, fără îndoială, una dintre primele concepții ale dreptului”⁴⁾.

¹⁾ În literatura de specialitate se face distincție între noțiunea de **răspundere juridică** și noțiunea de **sanctiune**, arătându-se că prima constituie cadrul juridic de realizare a măsurilor sancționatorii. Cu alte cuvinte, răspunderea juridică este un raport juridic de constrângere, iar sancțiunea juridică reprezintă obiectul acestui raport – pentru dezvoltări, a se vedea *D. Mazilu*, Teoria generală a dreptului, Ed. All Beck, București, 1999, p. 309.

²⁾ *Gh. Mihai*, op. cit., p. 87.

³⁾ Din perspectiva apartenenței normelor juridice la una sau o altă ramură de drept, **formele răspunderii juridice** sunt: răspunderea constituțională, răspunderea penală, răspunderea civilă, răspunderea administrativă, răspunderea de dreptul muncii, răspunderea comercială și răspunderea de drept financiar.

⁴⁾ A se vedea *J.L. Gazzaniga*, Les métamorphoses historiques de la responsabilité, în Les métamorphoses de la responsabilité, colloque commun aux Facultés de droit de l'Université de Montréal, de l'Université catholique de Nimègue et de l'Université de Poitiers, Poitiers, 15 et 16 mai 1997, Presses Universitaires de France, Paris, p. 3.

Răspunderea civilă reprezintă una dintre categoriile cele mai complexe ale dreptului civil și chiar ale dreptului în totalitatea sa¹⁾. Rolul însemnat al regulilor răspunderii civile a fost mereu subliniat în literatura de specialitate, arătându-se că răspunderea civilă nu a devenit numai centrul dreptului, dar ar fi pe cale să absoarbă dreptul în totalitatea sa.

În accepțiunea ei cea mai generală, răspunderea civilă a fost definită ca un **raport de obligație** în temeiul căruia cel care a păgubit pe altul este ținut să repare prejudiciul suferit de victimă²⁾.

Illicitul civil prejudiciază interesele legitime, iar finalitatea principală a acestei răspunderi o constituie întotdeauna repararea prejudiciului produs, idee reținută în toate concepțiile exprimate în acest domeniu.

Răspunderea civilă comportă obligația de a repara dauna cauzată printr-un act contrar ordinii juridice existente. Pentru a înlătura consecințele acestui act, autorul lui trebuie să răspundă. În același timp, răspunderea civilă este și o instituție juridică formată din totalitatea normelor juridice prin care se reglementează obligația oricărei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa extracontractuală sau contractuală ori pentru care este chemată de lege să răspundă.

Specificul răspunderii civile, care o face să se deosebească în principal față de celelalte forme ale răspunderii juridice, constă în **îndatorirea de reparare integrală a unui prejudiciu**, obligație care incumbă autorului sau persoanei chemate de lege să răspundă. În acest sens, a răspunde din punct de vedere civil înseamnă,

¹⁾ I. Albu, V. Ursa, Răspunderea civilă pentru daunele morale, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 23.

²⁾ M.N. Costin, Răspunderea civilă. Condițiile și formele ei, în Răspunderea juridică și rolul ei în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, Lucrările sesiunii de comunicări și referate științifice din 9-10 noiembrie 1973, Asociația Juriștilor din R.S. România, Organizația Județeană Cluj, 1973, p. 65; M.N. Costin, Răspunderea juridică în Dreptul Republicii Socialiste România, p. 56. Răspunderea civilă a primit o serie de definiții în literatura de specialitate, dintre care cea mai simplă și relevantă ni se pare cea care consideră că „răspunderea civilă este obligația de reparare a prejudiciului pe care o persoană îl cauzează altuia” – a se vedea, în acest sens, Ph. Malaurie, L. Aynès, Cours de droit civil. Les obligations, vol. I, Responsabilité délictuelle, t. VI, 11e éd. 2001-2002, Ed. Cujas, Paris, p. 22.

în fapt, a repara prejudiciul cauzat altuia, iar a repara un prejudiciu înseamnă, în sens juridic, a răspunde din punct de vedere civil.

Importanța teoretică și practică a răspunderii civile constă și în gradul de generalitate a principiilor și normelor sale, care s-au dovedit cuprinzătoare și pe deplin adaptabile marilor schimbări apărute în societate. Astfel, ca urmare a dezvoltării societății, au apărut cazuri și ipoteze noi de răspundere, în care se pune problema reparării unui prejudiciu, altele decât cele avute în vedere de către legiuitorul român în secolul trecut. În toate aceste cazuri, răspunderea civilă a putut fi justificată legal, deoarece textele art. 998-1000 C. civ. consacră câteva principii de răspundere atât de largi și de cuprinzătoare, încât orice activitate prejudiciabilă este susceptibilă să intre sub incidența lor.

§ 3 – Principiile răspunderii civile

Referitor la principiile răspunderii civile nu există un punct de vedere unitar în doctrină. După unii autori, principiile răspunderii civile sunt: principiul legalității, principiul reparării integrale a prejudiciului și principiul răspunderii pentru culpă¹⁾. Dimpotrivă, alți autori susțin că aceste principii sunt: principiul reparării integrale a prejudiciului, principiul reparării în natură a prejudiciului și principiul reparării prompte a prejudiciului²⁾.

După ce s-au formulat unele observații critice în legătură cu cele două opinii (în sensul că principiul legalității este un principiu general al dreptului, care nu este necesar a fi menționat printre principiile proprii, iar principiul răspunderii bazate pe culpă nu este specific răspunderii civile, el stând la baza întregii răspunderi juridice, indiferent de forma ei; în privința principiului reparării prompte a prejudiciului, el este absorbit și înglobat în principiul reparării integrale a prejudiciului), într-o a treia opinie,

¹⁾ I.M. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa, Răspunderea civilă, Ed. Științifică, București, 1970, p. 24.

²⁾ I. Albu, V. Ursa, op. cit., p. 36-37.

pe care o împărtășim, s-a arătat că **la baza răspunderii civile stau doar două principii**: principiul reparării integrale a prejudiciului și principiul reparării în natură a prejudiciului¹⁾.

3.1. Principiul reparării integrale a prejudiciului

Principiul reparării integrale a prejudiciului evocă **ideea înlăturării tuturor consecințelor dăunătoare ale unui fapt ilicit, în scopul repunerii victimei în situația anterioară** (*restitutio in integrum*). În acest sens, s-a statuat de către instanța noastră supremă, în numeroase decizii²⁾, că despăgubirile acordate victimei trebuie să constituie o justă și integrală reparație a pagubei cauzate prin fapta ilicită a autorului.

Principiul este consacrat legislativ în art. 998-999, cât și în art. 1073 și art. 1084 C. civ., aceste din urmă două articole consacrand **obligația generală de reparare a prejudiciului**, valabilă atât pentru raporturile civile extracontractuale, cât și pentru cele contractuale, precum și în acte normative.

Proiectul Noului Cod civil consacră acest principiu în art. 1541 alin. (1), unde se prevede: „Creditorul are dreptul la repararea integrală a prejudiciului pe care l-a suferit din faptul neexecutării”.

Prin urmare, repararea integrală a prejudiciului este principiul fundamental al răspunderii civile, deoarece răspunderea civilă se realizează prin reparare, iar repararea nu poate fi decât integrală, stabilirea întinderii reparației având în vedere atât paguba suferită, cât și beneficiul nerealizat.

Cum acest principiu nu este prevăzut explicit în niciun text de lege, practica judiciară a avut rol hotărâtor în consacrarea și for-

¹⁾ L. Pop, *Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 167.

²⁾ Trib. Suprem, Decizia de îndrumare nr. 10 din 1961, în Culegere a deciziilor de îndrumare ale Plenului Tribunalului Suprem în materie civilă pe anii 1952-1965, p. 70; Trib. Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 29 din 1953, în C.D. 1952-1954, p. 95; Trib. Suprem, decizia nr. 1306 din 1981, în C.D. 1981, p. 106.

marea lui, precum și în determinarea conținutului acestuia în concordanță cu cerințele vieții sociale.

Putem conchide că, prin contribuția conjugată a practicii judiciare și a literaturii de specialitate, a fost creat un sistem încheiat de reguli, idei și criterii, respectiv o întregă teorie a realizării răspunderii civile prin reparație, teorie care constituie un sprijin prețios pentru activitatea de realizare a justiției.

3.2. Principiul reparării în natură a prejudiciului

Principiul reparării în natură a prejudiciului, ca și în materia răspunderii civile contractuale, **prevalează față de repararea prin echivalent a prejudiciului.**

Repararea în natură a prejudiciului constă într-o **activitate sau operație materială**, concretizată în: restituirea bunurilor însușite pe nedrept, înlocuirea bunului distrus cu altul, remedierea stricăciunilor, distrugerea sau ridicarea lucrărilor făcute cu încălcarea unui drept etc., putând consta și într-o **operație juridică**, cum ar fi ignorarea de către instanță a faptului revocării intempestive a unei oferte de a contracta și constatarea prin hotărâre că acel contract a fost încheiat în momentul acceptării. Această operație are ca scop înlăturarea prejudiciului suferit de o persoană și repunerea în situația anterioară.

În Codul civil nu există niciun text care să consacre expres obligația reparării în natură a prejudiciului, iar meritul consacării sale ca principiu revine practicii judiciare, care prin soluțiile pronunțate a scos în evidență avantajele pe care le are repararea în natură în raport cu repararea prin echivalent bănesc.

Faptul că repararea în natură este un principiu rezultă din esența răspunderii civile care, de fapt, înseamnă obligația de reparare în natură a prejudiciului cauzat altuia prin utilizarea mijloacelor celor mai potrivite realizării acestui scop. Pentru a putea fi integrală, este necesar ca **repararea să se facă în natură**, prin aceasta fiind înlăturate toate consecințele faptului dăunător și restabilirea situației anterioare a celui păgubit. Repararea în

natură poate fi făcută, de exemplu, prin restituire, înlocuire sau prin anularea totală sau parțială a unui înscris.

§ 4 – Funcțiile răspunderii civile

Din esența și finalitatea răspunderii civile rezultă două funcții ale acesteia: **funcția preventiv-educativă** și **funcția reparatorie**, între ele existând o strânsă legătură, una presupunând-o pe cealaltă. Funcția educativ-preventivă ține de esența dreptului în general, care nu este și nu trebuie să fie numai punitiv, iar funcția reparatorie este un corolar al dreptului civil, un principiu esențial și specific acestei ramuri de drept.

4.1. Funcția preventiv-educativă

Răspunderea civilă îndeplinește o importantă funcție educativă prin influența pe care o exercită asupra conștiinței oamenilor. Ea are un scop educativ și, implicit, preventiv, deoarece însuflă o anumită teamă pe care eventualitatea obligării la reparații o poate provoca în conștiința oamenilor, prin aceasta contribuind la diminuarea faptelor ilicite păgubitoare.

Răspunderea civilă delictuală, prin obligarea la repararea prejudiciului, îndeplinește un **rol educativ și de prevenire a săvârșirii delictelor civile în viitor** de către autorul faptului prejudiciabil deja săvârșit, care conștientizează că va răspunde de prejudiciul pe care l-ar cauza.

De asemenea, răspunderea civilă constituie un mijloc de însuflare în conștiința oamenilor a necesității de a acționa cu grijă sporită, de a nu prejudicia pe alții, de a respecta drepturile și interesele celorlalți, de a respecta legea.

Această funcție **nu trebuie însă absolutizată**, întrucât cel mai adesea prejudiciile sunt de neînlocuit în natura lor specifică. Valorile deteriorate sau distruse nu pot fi întotdeauna recuperate pe deplin în materialitatea lor. Ea prezintă și un **caracter relativ**,

realizându-se numai în raporturile dintre subiectele între care apare obligația de dezdăunare.

4.2. Funcția reparatorie

Esența răspunderii civile rezidă în ideea de reparare a unui prejudiciu, afirmându-se că răspunderea civilă are o funcție reparatorie. Aceasta rezultă din prevederile art. 998-999 C. civ., unde se arată că acela care cauzează altuia un prejudiciu este obligat a-l repara, precum și din toate celelalte norme juridice ale instituției răspunderii civile.

Se poate afirma că răspunderea civilă este un mijloc eficient de apărare și de restabilire a drepturilor subiective și intereselor legitime ale unei persoane, care presupune angajarea răspunderii autorului faptei pentru cauzarea unui prejudiciu.

Din momentul în care s-au adus prejudicii unei persoane va fi angajată răspunderea făptuitorului, existând pentru acesta obligația de reparare a prejudiciului. Răspunderea este un mijloc de apărare a dreptului de proprietate, atunci când un astfel de drept este încălcat, sau poate fi un mijloc de apărare a altor drepturi reale ori de creanță.

Ca o consecință a apariției fundamentării obiective a răspunderii civile delictuale, funcția reparatorie a dobândit o anumită autonomie, în timp ce funcția educativă a fost treptat diminuată. Astfel, obiectivul antrenării răspunderii civile delictuale constă în repararea prejudiciului și restabilirea situației anterioare și, doar în subsidiar, sancționarea persoanei responsabile pentru a preveni alte fapte similare în viitor.

Coroborarea dintre analizele teoretice ale juriștilor și studiile economice privind eficiența mijloacelor de despăgubire pentru faptele ilicite prejudiciabile a condus la concluzia că satisfacerea intereselor victimei prin repararea pagubelor suferite și restabilirea echilibrului nu constituie un scop în sine, ci mijlocul cel mai eficient al obligării debitorului la luarea tuturor măsurilor ce se impun pentru prevenirea prejudiciului.

Totodată, în condițiile actuale se discută în doctrină¹⁾ despre **diluarea funcției preventiv-educative și sancționatorii a răspunderii civile**, fundamentată pe ideea de culpă. Într-adevăr, în prezent se pune accent pe mecanismul producerii pagubei, și nu pe conduita făptuitorului, care ar trebui să fie sancționată prin tragerea acestuia la răspundere. Totodată, dacă repararea prejudiciului este obiectivul major al antrenării răspunderii civile, modelarea conduitei indivizilor și prevenirea săvârșirii unor fapte cauzatoare de prejudicii par inutile.

§ 5 – Formele răspunderii civile

Răspunderea civilă poate îmbrăca două forme: **delictuală și contractuală**, având domenii de aplicare și regimuri distincte. Ambele forme sunt însă dominate de ideea fundamentală a reparării unui prejudiciu cauzat altuia, de regulă printr-o faptă ilicită și adeseori culpabilă.

În ce privește **raportul dintre cele două forme de răspundere**, răspunderea civilă delictuală reprezintă dreptul comun în materie de răspundere civilă. În consecință, ori de câte ori nu sunt întrunite condițiile speciale ale răspunderii contractuale, se vor aplica principiile și regulile răspunderii delictuale.

Răspunderea civilă contractuală intervine în cazul neexecutării sau în acela al executării necorespunzătoare a obligațiilor contractuale de către una dintre părțile contractante.

Cele două forme ale răspunderii civile au o **notă comună**, scopul lor fiind repararea prejudiciului cauzat drepturilor patrimoniale și personal-nepatrimoniale ale altei persoane printr-o faptă ilicită de tip civil.

Dacă ne referim la **domeniul de aplicare**, răspunderea civilă delictuală intervine în toate situațiile în care un prejudiciu este cauzat unei persoane fizice sau juridice prin încălcarea unei obligații legale, cu caracter general, care incumbă tuturor, pe când

¹⁾ R.L. Boilă, Răspunderea civilă delictuală obiectivă, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 512.

răspunderea civilă contractuală intervine numai când creditorul contractual suferă un prejudiciu ca urmare a neexecutării obligațiilor asumate de către debitor printr-un contract valabil încheiat¹⁾.

Secțiunea a 2-a

Noțiunea și formele de manifestare ale răspunderii civile delictuale

§ 1 – Noțiunea de răspundere civilă delictuală

Răspunderea civilă delictuală poate fi definită ca fiind **obligația unei persoane de a repara prejudiciul cauzat altuia printr-o faptă ilicită extracontractuală** sau, după caz, **prejudiciul pentru care este chemată prin lege să răspundă**²⁾.

Răspunderea civilă delictuală este reglementată în art. 998-1003 C. civ. Aceste texte legale reprezintă o transpunere fidelă a art. 1382-1386 C. civ. francez, cu excepția art. 1003, care este inspirat din art. 1156 C. civ. italian, în fază de proiect în anul 1864, astăzi abrogat.

Așa cum s-a afirmat, „Aceste prevederi, deși lapidare, au făcut cu putință ca știința și practica să dezvolte o teorie completă a răspunderii civile delictuale”³⁾.

Codul civil român stabilește în articolele de mai sus **sistemul răspunderii civile delictuale**, pe care îl consacră printr-un număr redus de principii generale, care constituie, datorită caracterului

¹⁾ Pentru distincția pe larg dintre cele două forme ale răspunderii civile, a se vedea E. Lupan, Răspunderea civilă, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2003, p. 43-59.

²⁾ L. Pop, op. cit., p. 177.

³⁾ T. Drăganu, Caracterul răspunderii patrimoniale a organelor administrației de stat potrivit Legii nr. 1/1967, în Răspunderea juridică și rolul ei în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, Lucrările sesiunii de comunicări și referate științifice din 9-10 noiembrie 1973, Asociația Juriștilor din R.S. România, Organizația Județeană Cluj, 1973, p. 33.

lor sintetic, cadrul general cuprinzător, pe care doctrina juridică și practica judiciară l-au completat printr-o interpretare creatoare, făcând dovada perenității lor.

§ 2 – Formele de manifestare a răspunderii civile delictuale

În doctrina juridică tradițională se apreciază că răspunderea civilă delictuală poate îmbrăca mai multe forme de manifestare, și anume:

a) **răspunderea civilă delictuală pentru fapta proprie sau directă**; este reglementată de art. 998 și art. 999 C. civ., care consacră regula de principiu că fiecare persoană răspunde numai pentru faptele sale proprii;

b) **răspunderea pentru fapta altei persoane**; această răspundere complementară, indirectă a fost instituită de legiuitor ca o măsură suplimentară de ocrotire a intereselor victimei. Această răspundere este de trei feluri:

– răspunderea părinților pentru faptele ilicite săvârșite de copiii lor minori [art. 1000 alin. (2) și (5) C. civ.];

– răspunderea institutorilor și meșteșugarilor pentru prejudiciile cauzate de elevii și ucenicii aflați sub supravegherea lor [art. 1000 alin. (4) și (5) C. civ.];

– răspunderea comitenților pentru prejudiciile cauzate de prepușii lor [art. 1000 alin. (3) C. civ.];

c) **răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri, animale și ruina edificiului**, care este și ea de trei feluri:

– răspunderea persoanei pentru prejudiciile cauzate de lucruri aflate în paza sa juridică [art. 1000 alin. (1) C. civ.];

– răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale aflate în paza juridică a unei persoane (art. 1001 C. civ.);

– răspunderea proprietarului unui edificiu pentru prejudiciile cauzate de ruina edificiului (art. 1002 C. civ.).

După criteriul fundamentului său, în dreptul civil român răspunderea civilă delictuală este de două feluri: **subiectivă, întemeiată pe culpă și obiectivă, fără culpă**¹⁾.

Domeniul de aplicare a răspunderii delictuale subiective este alcătuit din:

- a) răspunderea pentru fapta proprie (art. 998-999 C. civ.);
- b) răspunderea părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori [art. 1000 alin. (2) și (5) C. civ.];
- c) răspunderea institutorilor și meseriașilor pentru prejudiciile cauzate de elevii și ucenicii aflați sub supravegherea lor [art. 1000 alin. (4)-(5) C. civ.].

Domeniul de aplicare a răspunderii delictuale obiective este alcătuit din:

- a) răspunderea comitenților pentru prejudiciile cauzate de prepușii lor [art. 1000 alin. (3) C. civ.];
- b) răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri [art. 1000 alin. (1) C. civ.];
- c) răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale (art. 1001 C. civ.);
- d) răspunderea pentru prejudiciile cauzate de ruina edificiului (art. 1002 C. civ.).

Secțiunea a 3-a

Persoana juridică – subiect al răspunderii civile delictuale

§ 1 – Teoria persoanei juridice

1.1. Noțiunea de persoană juridică

Noțiunea de „**persoană**”, privită ca subiect de drepturi și obligații, își are sorgintea în cuvântul *persona*, care provine, pe de o

¹⁾ L. Pop, op. cit., p. 189.

parte, de la *phersum*, care însemna masca pe care o purtau actorii când își interpretau rolurile în amfiteatru, iar, pe de altă parte, de la cuvântul *personare*, care semnifica a face să răsunе, dând astfel vocii actorului o putere mai mare¹⁾. Fără a ne îndeplăna de acest sens, putem afirma că indivizii îndeplinesc roluri nu numai în teatru, dar și în viață.

În dreptul pozitiv, noțiunea de „persoană” este utilizată despletită în două sensuri relaționale: unul de individualitate umană, altul de colectivitate²⁾. Dreptul civil adaugă substantivului persoană adjectivul juridică, pentru a indica o colectivitate normativ etatizată, o organizație. Persoana juridică în dreptul civil sau persoana morală, cum este denumită în dreptul public, este privită subiect de drept, ca și cum ar avea voință și conștiință; ei i se prezumă, printr-o ficțiune analogică utilă, această voință și această conștiință orientată către altul³⁾.

Indivizii, cu alte cuvinte persoanele fizice, nu sunt singurii care exercită o activitate juridică. Există și alți participanți la viața juridică, adesea mai puternici și întotdeauna misterioși, persoanele juridice, care sunt rezultatul unei construcții juridice⁴⁾.

Negate de unii, considerate de alții ficțiuni sau, dimpotrivă, realități imediate, persoanele juridice sunt vechi precum dreptul, iar nevoia de a le reglementa conduita prin norme cu putere de lege a fost o preocupare a tuturor timpurilor⁵⁾. Este unanim acceptat că persoanele juridice au o viață proprie, după reguli bine determinate, la fel ca și persoanele fizice.

Într-o exprimare sintetică, „pe de o parte, sunt o sumă infinită de interese colective, fie egoiste, fie altruiste, care nu pot fi satis-

¹⁾ Șt. Cocoș, *Drept roman*, București, 2004, p. 54.

²⁾ Pentru o analiză aprofundată a semnificației termenului persoană și relația persoană-personalitate-responsabilitate, a se vedea Gh. Mihai, *Fundamentele dreptului*. Teoria răspunderii juridice, vol. V, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 26.

³⁾ O. Ungureanu, C. Munteanu, *Observații privind persoana fizică și personalitatea juridică*, în P.R. nr. 4/2005, p. 181-183.

⁴⁾ Ph. Malaurie, L. Aynès, *Droit civil. Les personnes. Les incapacités*, tome II, 3e éd., Ed. Cujas, Paris, 1994-1995, p. 145.

⁵⁾ O. Ungureanu, C. Jugastru, *Drept civil. Persoanele*, Ed. Rosetti, 2003, p. 238.

făcute în mod îndestulător prin energii individuale izolate; pe de altă parte, aceste interese colective, privind nu pe indivizi anume personal determinați, ci pe categorii întregi de oameni, satisfacerea lor, corespunzând cu funcții sociale, capătă un caracter oarecum permanent, care în orice caz trece peste limita vieții unei generații. Și atunci, energiile individuale se unesc pentru satisfacerea acelor interese și, unindu-se, alcătuiesc așezăminte, instituții care, prin puterea voințelor care le-au pus în mișcare, capătă o viață juridică, un patrimoniu și un câmp de autonomie proprie, adică distincte de viețile, de patrimoniile și de câmpurile de autonomie individuale din care ele s-au alcătuit, în așa chip încât, indivizii dispărând, succedându-se și înlocuindu-se prin alții, instituția rămâne ca un subiect distinct de drepturi, adică o persoană în sensul juridic al cuvântului¹⁾.

1.2. Terminologie

În limbajul juridic s-a încetățenit noțiunea de „**persoană juridică**”. În literatura noastră veche s-a folosit cu precădere termenul de „**persoană morală**”, iar uneori „**persoană civilă**”.

Trebuie să facem precizarea că toate aceste denumiri sunt artificiale și s-a ajuns la folosirea lor în mod convențional. Denumirea de persoană juridică a fost formulată în legislația și doctrina de drept civil, de drept privat în general, dar în prezent această terminologie este folosită în toate domeniile dreptului public și privat și chiar în viața de toate zilele.

În **dreptul comparat** întâlnim terminologii diferite. Astfel, în dreptul francez se folosește expresia „persoană morală”, iar sistemul de drept englez operează cu noțiunile „*artificial person*”, „*corporate*”, „*juridical person*”.

Indiferent de denumirea folosită, persoana juridică este „numele unei instituții”. El este suficient de larg pentru a găzdui sub umbrela sa persoanele fizice și juridice de acest fel, precum și

¹⁾ M.B. Cantacuzino, Elementele dreptului civil, Ed. All, București, 1998, p. 46.

alte subiecte de drept care apar pe scena juridică fără a se încadra în aceste categorii.

1.3. Definiție

Persoana juridică a primit numeroase definiții în literatura de specialitate, din cauza lipsei unei definiții legale. Definierea corectă și științifică a noțiunii de persoană juridică este o sarcină dificilă, deoarece teoriile existente în materie își pun amprenta asupra acestei operațiuni teoretice, fiecare prezentând câte un sâmbure de adevăr¹⁾.

Din analiza teoriilor care încearcă definirea naturii juridice a persoanelor juridice, se observă că majoritatea vizează numai persoanele juridice colective, asociative²⁾. Astfel, s-a ajuns la **teoria „dublului colectiv”** și la propunerea înlocuirii conceptului de persoană juridică cu aceea de **„subiect colectiv de drept”**. Considerăm că, pentru o definiție corespunzătoare, trebuie avute

¹⁾ E. Lupan, *Drept civil. Persoana juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 25.

²⁾ *Idem*, p. 29; C. Stătescu definește persoana juridică drept „un subiect colectiv de drept civil”, „un colectiv de oameni având structură organizatorică bine determinată, dispunând de independență patrimonială și care urmărește realizarea unui scop în acord cu interesele obștești” (*Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 365). În opinia lui M.N. Costin, persoana juridică este „colectivitatea umană (formată prin gruparea mai multor indivizi sau prin asocierea – între ele ori cu asemenea indivizi – a unor grupări de oameni preexistente), care au calitatea de subiect de drept distinct, dacă se bucură de o organizare de sine stătătoare și de un patrimoniu propriu, afectat realizării unui anume scop, în acord cu interesul obștesc” (*Marile instituții ale dreptului civil român. Persoana fizică și juridică*, vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 355). M. Mureșan arată că persoana juridică este „un subiect de drept constând într-o colectivitate de oameni care are o structură organizatorică determinată și un patrimoniu propriu, distinct și care urmărește realizarea unui scop licit” (*M. Mureșan, A. Boar, Drept civil. Persoanele*, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1997, p. 152); Gh. Beleiu definește persoana juridică drept „subiectul colectiv de drept, adică un colectiv de oameni care, întrunind condițiile cerute de lege, este titular de drepturi subiective și obligații civile” (*Drept civil. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a 5-a revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, Casa de Editură și Presă „Sansa” SRL, București, 1998, p. 377).

în vedere și persoanele juridice individuale, care sunt destul de numeroase în prezent în realitatea juridică.

Definirea noțiunii ca un subiect colectiv de drept, chiar în perioada în care o astfel de definiție a fost acceptată în general, nu acoperă realitatea¹⁾. În cazul în care o persoană fizică înființează o societate cu răspundere limitată cu asociat unic, societatea respectivă reprezintă o persoană juridică în condițiile legii, fără a avea nimic comun cu colectivitatea.

Dintre numeroasele definiții elaborate în literatura de specialitate, o reținem pe cea care ni se pare cea mai relevantă și mai completă, deoarece are în vedere atât persoanele juridice colective sau asociative, cât și persoanele juridice individuale formate din o singură persoană fizică (cum este, de exemplu, societatea cu răspundere limitată cu asociat unic)²⁾: „acea entitate juridică distinctă creată de altă sau alte persoane, ca subiect de drept care participă în raporturi juridice în nume propriu, iar activitatea juridică este îndeplinită distinct de activitatea persoanelor care o alcătuiesc, acestea din urmă lucrând detașat de fiecare dintre celelalte persoane”³⁾.

Se deduce astfel că **persoana juridică participă în nume propriu** la cele mai variate raporturi juridice și prezintă o **răspundere proprie** pentru actele și faptele încheiate, respectiv săvârșite prin intermediul organelor sale ce o reprezintă.

Persoanele juridice, indiferent de forma lor juridică, răspund la fel ca și persoanele fizice pentru pagubele cauzate terțelor persoane⁴⁾. Răspunderea lor civilă delictuală poate îmbrăca mai multe forme: pentru fapta proprie, pentru prepușii lor și pentru animalele sau lucrurile pe care le au în pază, ca și pentru ruina edificiilor.

¹⁾ E. Lupan, I. Sabău-Pop, *Tratat de drept civil român*, vol. II. Persoanele, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 261.

²⁾ *Idem*, p. 280.

³⁾ În art. 197 din Proiectul noului Cod civil se prevede că „sunt persoane juridice entitățile anume prevăzute de lege, precum și orice alte organizații care îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 196”.

⁴⁾ G. Viney, P. Jourdain, *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, 2e éd. sous la direction de J. Ghestin, L.G.D.J., Paris, 1998, p. 943.

1.4. Funcții ale persoanei juridice

Persoanele juridice prezintă o importanță deosebită pentru desfășurarea vieții economico-sociale și juridice, ele îndeplinind mai multe funcții sociale.

În primul rând, ele reprezintă **un instrument eficace pentru organizarea și desfășurarea activității celor trei puteri ale statului**, fără de care ar fi greu de conceput funcționarea lor.

În al doilea rând, persoanele juridice **organizează, ordonează și exprimă interesele colective sau individuale** împletite ale persoanelor pe care le cuprind. Ele reprezintă interesele într-un climat de mai mare siguranță pentru participarea la circuitul civil în numele întregii entități.

În altă ordine de idei, sub aspect economic, persoanele juridice organizate fie ca societăți comerciale, regii autonome sau organizații cooperatiste **îndeplinesc funcția de acumulare de capital**. Sub acest aspect, persoana juridică constituie cea mai potrivită formă pentru centralizarea capitalului.

Prin intermediul persoanelor juridice **se poate limita riscul comercial**, al activității economice în general¹⁾.

În fine, **administrarea patrimoniilor** poate fi realizată cu mai mare eficiență și siguranță în cadrul unor persoane juridice, făcând posibilă folosirea mijloacelor financiare aparținând unei persoane fizice în diferite ramuri ale economiei.

1.5. Sediul materiei

În perioada dreptului roman, pe teritoriul Daciei sunt recunoscute ca persoane juridice grupările teritoriale, adică municipiile,

¹⁾ Referitor la societățile comerciale, în doctrina de drept comercial s-a apreciat că acestea îndeplinesc următoarele funcții: a) funcția de organizare; b) funcția de concentrare a capitalului necesar unei activități profitabile; c) funcția de garantare a drepturilor creditorilor prin capitalul social; d) funcția de satisfacere a intereselor economice și sociale ale asociațiilor, e) funcția lucrativă (a se vedea *R.I. Motica, L. Bercea, Drept comercial român, Ed. Lumina Lex, București, 2005, p. 94-95*).

coloniile și diferitele colegii, reglementate de Legea *Iulia de collegiis*.

În perioada feudalismului, erau recunoscute ca persoane juridice bisericile, mănăstirile, episcopiile, școlile, spitalele, breslele de meșteșugari și negustori, reglementate de obicei, pravilă și drept domnesc.

În perioada de destrămare a feudalismului, caracterizată printr-o creștere semnificativă a asociațiilor lucrative cu scop comercial, reglementările aplicabile persoanelor morale sunt Legea Caragea și Codul Calimach.

Codul civil român nu conține și nu a conținut nici în varianta sa inițială nicio reglementare directă privind persoanele juridice în general. El se referă doar tangențial la diferite probleme privind persoanele juridice, precum donațiile făcute persoanelor morale (art. 817), uzufructul constituit în favoarea unei persoane juridice (art. 559) etc.

În prezent, reglementarea legală generală a persoanei juridice se regăsește în Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice și Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și a Decretului privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, care reprezintă **dreptul comun** în materia persoanelor juridice.

Aceste două acte normative cuprind însă formulări depășite, iar în lumina actualelor transformări legislative privind persoanele juridice, ar fi necesar ca întreaga problematică să fie reglementată prin dispoziții generale, chiar în Codul civil, unde materia persoanelor își are locul firesc.

Dintre **actele normative speciale** care reglementează regimul juridic specific unor categorii de persoane juridice, reținem următoarele:

– Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale¹⁾, cu modificările ulterioare;

¹⁾ M. Of. nr. 98 din 8 august 1990.